

מתווה הדרכה לפעילות

מול תא הזכוכית - משפט אייכמן

משפטו של אדולף אייכמן החל ב-11 באפריל 1961, בירושלים. התובע היה גדעון האוזנר, היועץ המשפטי לממשלה. כתב האישום כלל 15 אישומים, ביניהם: פשעים נגד העם היהודי ופשעים נגד האנושות. לכל האישומים השיב אייכמן: 'ברוח כתב האישום - לא אשם'.

בהצהרת הפתיחה שלו אמר האוזנר: **"עד היום, ובוודאי בימים הבאים, אנשים ישאלו את עצמם: אבל איך זה יכול לקרות?"**

משפטו של אייכמן, מהאדריכלים המרכזיים של "הפתרון הסופי", מעלה שאלות ודילמות בנושאים הנוגעים למוסר, אחריות, רוע וציותנות.

מי היה אדולף אייכמן: פקיד קטן? אידיאולוג? ייצוג של "הבנאליות של הרוע"? [1] ומהי הרלוונטיות של משפט זה לחיינו היום?

מטרות

- הכרות של הדור הצעיר עם משפט אייכמן ומשמעותיו, שהתקיים בירושלים ב-1961.
- ניתוח משפט אייכמן מנקודת מבטם של אלו שנכחו באולם, וכן התעמקות בקו ההגנה שלו, שבו טען שרק "מילא אחר הוראות".
- בחינת הרלוונטיות של שאלת התובע גדעון האוזנר בתחילת המשפט, לחיינו כיום: "אבל איך זה יכול היה לקרות? איך זה היה אפשרי בצהרי המאה ה-20?"

רקע

ב-1934 הצטרף לשירות הביטחון הנאצי (SD), וטיפס בסולם הדרגות לסגן אלוף. לימים הפך לקצין האחראי על "השאלה היהודית" במשרד הראשי של ברלין. לאחר האנשלוס באוסטריה ב-1938, הוא הפך לראש "המשרד להגירה יהודית [כפויה]" בווינה. במהלך ועידת ואנזה ב-20 בינואר, 1942, אייכמן ביסס את מעמדו כ"מומחה היהודי" של ה-S.S. וריינהרד היידריך הפקיד בידיו את יישום תכנית "הפתרון הסופי", שמטרתה הייתה השמדה מוחלטת של העם היהודי. תחת פיקוחו של אייכמן, החלו כמעט מיד גירושים רחבי היקף של יהודים מכל רחבי אירופה למחנות ההשמדה. לקראת סוף המלחמה מילא אייכמן תפקיד מוביל בגירוש יהודי הונגריה לאושוויץ בירקנאו.

מנחה

חלק ראשון

"מול תא הזכוכית": הרהורים על משפט אדולף אייכמן

במהלך הפעילות הקרובה נעמיק בדמותו של אדולף אייכמן, כפי שבאה לידי ביטוי במהלך משפטו שהתקיים בירושלים בשנת 1961. תא הזכוכית שבו ישב במהלך המשפט מוצג במוזיאון בית לוחמי הגטאות, בתערוכת הקבע "מול תא הזכוכית".

תחילה, מה ידוע לכם לגבי אדולף אייכמן ומשפטו?

בפתח דבריו העלה גדעון האוזנר, היועץ המשפטי לממשלה דאז, את השאלה הבאה:

"יבואו ימים ואנשים ישאלו את עצמם: אבל איך זה יכול היה לקרות? איך זה היה אפשרי באמצע המאה ה-20?"

הנחיות

אלו השערות / מחשבות יש לכם בנוגע לשאלתו של התובע?

תא הזכוכית המקורי ממשפטו של אדולף אייכמן

תוכלו להתרשם מתא הזכוכית המקורי בו ישב אדולף אייכמן במהלך משפטו (שקף 4), השוכן כיום במוזיאון בית לוחמי הגטאות בישראל [2]. התבוננו היטב בתא הזכוכית ובכיסא הקדמי, עליו ישב הנאשם.

חשבו לרגע: מי זה האדם הזה שישב בתא הזכוכית? האם היה אדם רגיל כמונו?

חלק שני

בעוד משפטו של אייכמן מתנהל, משקיפים באולם בית המשפט ניסו לפענח את אישיותו. נצפה כעת במיצג ווידאו (שקף 6), במהלכו נשמע את רשמיהם של ארבעה עיתונאים שסיקרו את המשפט. לכל אחד מהעיתונאים היה רושם אחר על אייכמן, למרות שכולם נכחו באותו אולם. **לאחר הצפייה בסרטון, סרקו את קוד ה-QR (שקף 7) וכתבו ציטוט אחד מהסרטון, שלדעתכם שאי אפשר לשכוח...**

הנחיות

במהלך המשפט, אייכמן וסנגורו, רוברט סרוואטיוס, טענו שוב ושוב כי הוא רק ביצע את הוראותיו ומילא פקודות. בואו נבחן את קו ההגנה הזה באמצעות כמה מטיעוניו של אייכמן במהלך המשפט. לאחר מכן, בחרו באחד הציטוטים וכתבו מה אתם הייתם משיבים לקו ההגנה הזה? (שקף 9).

חלק שלישי

אייכמן וטבעו של הרוע

מי היה האדם הזה, אדולף אייכמן? האם היה פנאטי, פסיכופת או פשוט "אדם רגיל" [3]? בשנת 1964 פרסם לאונרד כהן שיר שכותרתו "**כל מה שיש לדעת על אדולף אייכמן**" (שקף 10). בואו נקרא אותו במשותף.

השיר מעלה כמה שאלות:

- מהן המשמעויות של השיר הזה, והאם אתם מסכימים איתן? הסבירו את עמדתכם.
- באילו נסיבות, לדעתכם, אנשים רגילים עשויים להיות מסוגלים לבצע מעשי רצח המוני?

2. לאחר המשפט תרמה משטרת ישראל את תא הזכוכית לבית לוחמי הגטאות, כאות הוקרה על הסיוע שהעניק ארכיון המוזיאון.

3. הכוונה לביטוי מתוך הספר "אנשים רגילים" מאת פרופסור כריסטופר בראונינג, 1998.

הנחיות

אחת העדויות המטלטלות ביותר במהלך המשפט ניתנה על ידי יחיאל דינור [4], כאשר לקראת סיומה דינור התעלף והתמוטט. נצפה כעת בחלק מתוך אותה עדות (שקף 10), שבמהלכה דינור תיאר את מחנה אושוויץ כ"פלנטה אחרת", נפרד מכדור הארץ.

לאחר הצפייה בסרטון:

למה לדעתכם דינור התבטא כך, והאם צורת מחשבה זו עלולה להיות בעייתית? למה?

שנים לאחר מכן הביע דינור חרטה על דבריו, ש"אושוויץ היא פלנטה אחרת", הצהרה שבינתיים הפכה לנפוצה בחברה הישראלית.

נקרא כעת את דבריו המאוחרים של יחיאל דינור, בצד שמאל של המסך.

אם אושוויץ למעשה מבטא חלק מהפלנטה שלנו, ומשקף חלק מהפוטנציאל האנושי, מה זה אומר לנו? לאילו סימני אזהרה עלינו לשים לב?

סיכום

משפט אייכמן: תמרור אזהרה מהעבר

מטרת פעילות זו הייתה לבחון את משפט אייכמן ואת משמעויותיו כסיפור אזהרה מהעבר, הרלוונטי מאד להווה. מהותו של האדם אינה קבועה, והוא מסוגל לכול: לשיאים של תבונה, רגישות ומצפון, אך גם לתהומות מפלצתיות של רוע, גסות ורצחנות. מתוך הבנה שמאורעות השואה התרחשו כאן, על הפלנטה הזו, ועל ידי אנשים כמונו, ברצוננו לברר את הפוטנציאל הטמון באדם לגזענות ולרצח המוני: כיצד זה קרה? האם זה עלול לקרות גם היום? כיצד נוכל למנוע את הישנותם של מקרים מעין אלה בעתיד? יהא פוטנציאל זה תמרור אזהרה בהווה ובעתיד.

מתוך ההבנה הזו, ברצוננו לעורר בקרב המשתתפים השראה לבחירה בערכים של הומניזם, חמלה וסולידריות.

מנחה